

was conducted. The method of amplitude pulsometry, which considers the ratio between the level of the heart-vascular system functioning and the level of the functional effort of the regulatory mechanisms of the blood circulation system, was used in order to estimate the level of the adaptive abilities. The systematic step-aerobics training was included to the program of physical training in the high educational institution. The results of the research show the marked increase of the adaptive abilities of the heart-vascular system of the students' organisms after 8 months of the systematic step-aerobics training, first of all at the expense of the essential decrease of the level of the functional effort of the regulatory mechanisms of the heart rate regulation.

Key words: adaptive abilities, heart-vascular system, boys, girls, 17–18 years, step-aerobics, training process.

УДК 37.018

Олег Федорович

Єдність шкільного й сімейного виховання – необхідна умова сьогодення

*Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне)*

Постановка наукової проблеми та її значення. Відомо, що для успішного формування особистості дитини потрібна єдність школи й сім'ї. Високі вимоги суспільства до освітнього рівня молодого покоління, підготовки його до життя та праці можуть бути задоволені тільки за умови врахування особливої ролі батьків у цій справі. На необхідності посилити допомогу сім'ї та одночасно підняти її відповідальність за виховання підростаючого покоління наголошується, зокрема, в Основних напрямках реформи загальноосвітньої і професійної школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із цієї проблеми. Істотно підвищується значення співпраці батьків з учителем шестилітніх учнів. У передовій статті журналу “Початкова школа” підкреслюється: “Ті великі завдання, які стоять нині перед школою і які вона не зможе розв'язати без постійної підтримки батьків, настійно вимагають гармонійної єдності в сімейному та шкільному вихованні. Проблеми взаємин батьків і вчителів набувають особливого значення з першого дня дитини в школі. Ось чому має значно зрости увага до сім'ї. Знати все про дитину – про рівень її підготовленості до навчання, про її здоров'я, звички, схильності – не просто обов'язок педагога, а й необхідна умова успішного навчання маленьких школярів, турбота про те, щоб учитися було цікаво, необтяжливо, щоб дитина не відчувала себе занедбаною, має стати спільною справою і для батьків, і для вчителів”.

На чому ж ґрунтуються підвищені вимоги до батьків шестирічного учня? Справа в тому, що дитина вступає в новий світ життя: для тих, хто відвідував дитсадок, хоч і більш звичний, але досить ускладнений, а для дітей, які виховувалися лише вдома, – незнайомий і дуже складний.

Шестирічні учні засвоюють систему шкільних взаємин, правил поведінки, оволодівають новою, по суті, системою розумової діяльності. Усе це збільшує інтелектуальне навантаження і ставить підвищені вимоги до стану їхнього здоров'я. Без посиленних турбот батьків учень-початківець не зможе відповідати цим вимогам, і не тільки тому, що в нього не сформована така важлива риса, як самостійність, а й через те, що між ним і батьками існує найінтимніший зв'язок, який є основою для розвитку та підтримання в дитині впевненості у власних силах.

Звичайно, передусім турбота батьків повинна виявлятися в забезпеченні належних умов життєдіяльності учня: режиму відпочинку, харчування, занять поза школою. Тільки в разі відповідності цих умов віковим, фізіологічним і психологічним особливостям шестирічної дитини можливе збереження та зміцнення її здоров'я, успішне засвоєння нею програмового матеріалу. Тут доречно нагадати зроблений В. О. Сухомлинським на основі багаторічного досвіду роботи в школі висновок про те, що незадовільний стан здоров'я є причиною низької успішності багатьох дітей. У процесі навчальної роботи в ослаблених учнів швидко наступають утом, нервові виснаження, з'являється головний біль. Це, зі свого боку, призводить до зниження розумової працездатності, ослаблення пам'яті, спричиняє погану зосередженість при виконанні навчальних завдань.

Ураховуючи прагнення учня відповідати вимогам, що ставляться до нього вчителем, слід певним чином організувати життя дитини вдома.

Зупинимося на конкретній ситуації із життя першокласника – підготовки до школи. Батьки повинні допомогти дитині лише в тому, що вона справді не може зробити самостійно: вчасно розбудити, приготувати сніданок, подбати про охайність одягу. Інші справи – прибрати постіль, умитися, одягтися, поїсти (і все це в такому темпі, щоб не спізнитися на заняття) – повинні бути обов'язком і ввійти у звичку самого учня.

Доцільно в перші дні навчання разом із дитиною простежити за годинником потрібний на підготовку час і поставити перед нею раз і назавжди вимогу: “До школи можна йти, зробивши всі необхідні справи”. Така ситуація сама по собі спонукає учня до активних дій. Не треба буде постійно нагадувати, щоб вчасно вставав, умивався, сідав за стіл. Спочатку не уникнути невдач. Доведеться разом із дитиною пережити зауваження вчителя з приводу запізнення. Однак, коли вона усвідомить, що саме перешкоджало їй вчасно зібратися, то зможе коригувати свої дії. Якщо дитина млява, слабо володіє навичками самообслуговування, на перших порах їй треба допомагати, але робити це слід непомітно, поступово підвишуючи вимоги до якості й самостійності виконання нею будь-якої справи.

Участь у посильній праці, допомога батькам є обов'язком дитини. Домашня робота, як відомо, малоцікава й одноманітна. Тому, якщо дитина, усвідомлюючи необхідність виконати доручену їй справу, мобілізує себе, долає своє небажання, у неї формується готовність до вольового зусилля, виховуються наполегливість, почуття відповідальності, прагнення бути корисною людям, тобто всі ті якості, які є основою позитивного ставлення до праці.

Участь у сімейних турботах викликає, за словами А. С. Макаренка, відчуття людської допомоги, взаємозалежності, відповідальності, що є особливо важливим для дитини, яка мало буває в колективі ровесників.

Ведення здорового способу життя та трудова участь у житті сім'ї формує в дитини позицію активного, повноправного її члена. Така позиція сприяє вихованню в молодшого школяра колективістських якостей, виробленню вміння рахуватися з інтересами оточення, формуванню прагнення вносити особистий вклад у загальну справу.

У домашньому режимі першокласника відводиться час для систематичних різноманітних занять із фізичного виховання, рухливих ігор, малювання, конструювання, рукоділля, зі слухання й читання художньої літератури.

Домашні завдання в першому класі мають своєрідний характер: підібрати певний малюнок (загадку, книжечку), відшукати природний матеріал для виготовлення різних предметів, спостерігати, які зміни відбулися в зимовому парку, садку, зробити сувенір до класного свята. Домашнє завдання – це завдання дитині, і батьки не повинні брати на себе її обов'язки. Однак увага до завдання з боку батьків підкреслює його значимість і допомагає дитині пересвідчитися в обов'язковості його виконання. Проявивши інтерес до завдання й ненав'язливо відзначивши його важливість, батьки можуть викласти низку варіантів його виконання. Якщо учень звернувся за конкретною допомогою, слід надати її, не сковуючи при цьому його ініціативу. Навпаки, потрібно спонукати дитину до пошуку раціональних способів здійснення роботи, до творчості, вигадки. Така організація діяльності сприяє формуванню в дитини якостей, необхідних для успішного навчання: відповідальності за доручену справу, наполегливості в її виконанні, вміння планувати свою роботу й контролювати власні дії, даючи їм адекватну оцінку. Не слід обмежувати участь дитини в грі. І якщо вона іноді розглядається дорослими як пройдений етап для семирічного учня, то це – помилкова думка. Гра продовжує виконувати важливу роль у формуванні багатьох якостей, потрібних школяреві.

У процесі сімейного виховання є можливості для широкого використання впливу фізичної культури на загальний розвиток дитини. Видатний педагог і психолог П. П. Блонський ще у 20-ті роки минулого століття висловив думку про те, що розумове й фізичне виховання взаємно доповнюють одне одного.

За даними досліджень учених, спеціально організована рухова активність позитивно впливає на розумову працездатність, на розвиток зорового сприйняття, уваги та деяких інших психічних процесів, що в результаті сприяє успішному навчанню дитини. Добре зарекомендували себе фізичні вправи, рухливі ігри, підібрані для роботи з першокласниками науковцями А. Ф. Борисенком і С. Ф. Цвеком.

Серед інших цікавих та корисних занять дітей у вільний від навчання час (читання книги, відвідування музеїв, театру, перегляд фільму) особливе місце належить спілкуванню з природою. В. О. Сухомлинський писав: “...Треба розвивати мислення дітей, зміцнювати розумові сили дитини серед природи – це вимога природних закономірностей розвитку дитячого організму”.

Спільні прогулянки дітей і батьків природним середовищем можуть стати справжнім “уроком мислення, уроком розвитку розуму” [6].

Дорослий допоможе дитині пізнати цікаве, підкаже, як його розгледіти, почути, допоможе їй скласти про нього свою думку й відразу дасть змогу самостійно вступити в спілкування з природою. Користь від цього не тільки в тому, що розшириться коло уявлень дитини. Вона одержить урок пізнання, набуде вміння порівнювати предмети та явища, знаходити в них подібне й відмінне, виділяти істотне з різноманітності деталей, робити найпростіші узагальнення. Не менш важливо й те, що дитина навчається зосереджуватися на тих чи інших подіях та фактах. Це сприяє формуванню в неї здатності заглиблюватися в будь-яку роботу, є джерелом активної розумової діяльності, багатой фантазії.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Організуючи життєдіяльність дитини в сім’ї, яка сприяє її фізичному, розумовому, моральному, вольовому розвитку, батьки тим самим надають потрібну допомогу молодшому учню в успішному засвоєнні програмних знань. Водночас увага до інтелектуального розвитку, успіхів у навчанні не повинна призводити до ігнорування інших факторів, які впливають на формування особистості дитини, – становлення її взаємин із ровесниками, усвідомлення нею свого місця й позиції в учнівському колективі, її участі в житті класу.

Батько та мати, бабуся й дідусь, старші брати та сестри є посередниками між маленьким учнем і школою, спрямовують та регулюють його ставлення до вчителя, однокласників, до шкільних справ. Вони повинні враховувати, що сформовані в початковий період навчання шестирічної дитини психологічні установки значною мірою зумовлюють характер реакції учня на всі наступні дії.

Тому батьки мають обговорювати спільно із шестирічними дітьми події кожного шкільного дня, проявляючи інтерес не тільки до формальної сторони справи. При цьому їм не слід обмежуватися, тим що стосується безпосередньо їхньої дитини, а потрібно розпитувати й про цікаве на уроці, перерві, про однокласників, дізнаватися, чи не засмутив хто вчительку. В обговоренні із шестирічним учнем шкільних справ і подій повинна бути чітко визначена позиція батьків, їхнє прагнення бачити свою дитину не лише освіченою, дисциплінованою, зібраною, уважною, допитливою, самостійною, а й, що не менш важливо, доброю, чуйною, здатною до співпереживання, готовою прийти на допомогу товаришу.

Трапляється, що учень відчуває труднощі в засвоєнні навчального матеріалу, які не можна подолати при індивідуальному підході в межах фронтальної роботи класу. У таких випадках батьки повинні своєчасно підключитися до конкретної роботи, яку проводить із дитиною вчитель. Це здійснюється комплексно, через формування нерозвинутої здібності в різних видах діяльності й ретельного відпрацювання відповідних навчальних дій. Участь батьків полягає насамперед у належній організації виконання дітьми трудових доручень, занять фізичною культурою, конструюванням, моделюванням, а в разі необхідності – у забезпеченні оздоровчих заходів. Додаткові навчальні завдання з математики й рідної мови повинні суворо регламентуватися.

Результати такої допомоги можуть виявитися не відразу, іноді навіть не в перший рік навчання. Ефективність розвитку дитини значною мірою залежить від того, наскільки цілеспрямованою та систематичною є допомога, що їй надається, якою мірою дотримується поступовість в ускладненні завдань з урахуванням реальних можливостей дитини, чи співпереживають батьки в її невдачах, чи можуть вселити впевненість у власних силах [8].

Для повноцінного виховання в сім’ї дитини, яка починає вчитися в школі, потрібні спеціальні знання. Тут неприпустимо спиратися лише на особисті уявлення, свою індивідуальну практику, без урахування узагальненого досвіду виховання, його наукових основ. Настанова В. О. Сухомлинського “педагогіка потрібна всім” нині знаходить своє втілення в роботі факультетів педагогічних знань. Важливо, щоб батьки вирішували питання своєї педагогічної освіти, усвідомлюючи особисту відповідальність за виховання дитини [6].

Обґрунтовуючи потребу наближення школи до родини, до народу, К. Д. Ушинський наголошував, що виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту високу силу, якої нема в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеалах [7].

У незалежній Україні виникають нові форми та методи поєднання родинного й шкільного виховання, нова батьківська освіта.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Питання спільної праці школи з батьками нині потребує перегляду та переоцінки. Немає сенсу повертатися до старої системи педагогічної

освіти, коли при кожній середній школі створювався народний педагогічний університет, оскільки такі форми не виявлялись ефективними й відбивали в батьків бажання їх відвідувати.

Турбота батьків повинна проявлятися у забезпеченні належних умов життєдіяльності учня. У перші дні навчання потрібно стежити за формуванням життєво необхідного дозованого фізичного навантаження, дотримання режиму праці й відпочинку. Завдання повинні виконуватися в найсприятливіший час, у доступній для цього віку формі.

Молодші учні засвоюють систему шкільних взаємин, правил поведінки, оволодівають системою розумової діяльності. Усе це збільшує інтелектуальне навантаження й ставить підвищені вимоги до стану їхнього здоров'я.

Список використаної літератури

1. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал / Г. Г. Ващенко // Рідна школа. – 1992. – № 2; 3; 4.
2. Невмержицька О. О. Українське телебачення і необхідність моральної цензури / О. О. Невмержицька // Рідна школа. – 2004, квіт. – С. 16.
3. Русова С. Ф. Україна в творах її письменників / С. Ф. Русова // Початкова школа. – 1992. – № 1; 3; 4.
4. Струманський В. П. У педагогічному ракурсі / В. П. Струманський // Радянська освіта. – 1991.
5. Сухомлинський В. О. Мудрість батьківської любові / Сухомлинський В. О. – М. : Молода гвардія, 1988. – С. 38–42.
6. Ушинський К. Д. Про народність у громадянському вихованні / К. Д. Ушинський // Вибрані твори : у 2 т. – К. : [б. в.], 2002. – Т. 2. – 226 с.
7. Федорович О. В. Сімейно-народні традиції у вихованні правових цінностей підлітка / Федорович О. В. – Острогор : Наук. зап., 2000. – С. 313–319.

Анотації

Статтю присвячено проблемі спільної праці школи й сім'ї, яка нині потребує перегляду та переоцінки. Проаналізовано форми роботи школи з батьками, а також особливу увагу приділено вимогам до батьків, які займаються вихованням своїх дітей. Проблеми взаємин батьків і вчителів у нових умовах набувають особливого значення й потребують уваги з першого дня перебування дитини в школі. Це визначає актуальність дослідження. Характерною особливістю сучасної української системи виховання є єдність родинного та шкільного виховання. І родина, і школа мають свої специфічні виховні можливості. Консолідуюча роль міцної родини є провідною для повноцінного виховання дітей, бо саме в ній на основі кровних зв'язків закладається фундамент вихованості. У школі дитина отримує наукове обґрунтування всього того, що вона пізнає в родині. Ні батьки, ні школа не можуть один без одного обійтися

Ключові слова: *особистість, сім'я, школа, виховання, батьки, діти, фізичний та розумовий розвиток школярів.*

Олег Федорович. Единство школьного и семейного воспитания – необходимое условие современности.

Статья посвящена проблеме совместной работы школы и семьи, которая сегодня требует пересмотра и переоценки. Поддаются анализу формы работы школы с родителями, а также особое внимание уделяется требованиям к родителям, которые занимаются воспитанием своих детей. Проблемы взаимоотношений родителей и учителей в новых условиях приобретают особое значение с первого дня пребывания ребёнка в школе. Это обуславливает актуальность исследования. Характерной особенностью современной украинской системы воспитания есть единство семейного и школьного воспитания. И семья, и школа имеют свои специфические воспитательные возможности. Консолидирующая роль крепкой семьи является основой для полноценного воспитания детей, потому что именно в ней на основе кровных связей закладывается фундамент воспитанности. В школе ребёнок получает научное обоснование всего того, что познает в семье. Ни родители, ни школа не могут друг без друга.

Ключевые слова: *личность, семья, школа, воспитание, родители, дети, физическое и умственное развитие школьников.*

Oleg Fedorovich The Unity of School and Family Education – a Necessary Condition for Today.

The article deals with the joint work of school and family, which now requires a review and reassessment. The forms of school work with the parents are analyzed, the requirements to parents involved in upbringing their child are emphasized. Problems of the relationship between parents and teachers in the new conditions are particularly important from the first day of the child in school. This determines the relevance of the research. A characteristic feature of modern Ukrainian system of education is the unity of family and school education. The family and school have their own specific educational opportunities. Consolidating the role of a strong family is the leading for the full education of children, because it is based on blood ties and lays the foundation for good breeding. At school a child receives scientific basis of everything that he or she learns in a family. Neither parents, nor school can exist without each other.

Key words: *personality, family, school, education, parents, children, physical and mental development of schoolchildren.*